

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
GIOVANNIEGO PITRUZZELLI
przedstawiona w dniu 28 marca 2019 r.¹

Sprawa C-143/18

**Antonio Romano,
Lidia Romano**
przeciwko

**DSL Bank – eine Niederlassung der DB Privat- und Firmenkundenbank AG, dawniej DSL Bank –
ein Geschäftsbereich der Deutsche Postbank AG**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Landgericht Bonn (sąd krajowy w Bonn, Niemcy)]

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 2002/65/WE – Umowa kredytu konsumenckiego na odległość – Harmonizacja ustawodawstw krajowych – Prawo odstąpienia od umowy – Korzystanie z prawa odstąpienia od umowy po pełnym wykonaniu umowy przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta – Przekazanie konsumentowi informacji o prawie odstąpienia od umowy – Pojęcie „konsumenta” do celów obowiązków informacyjnych i prawa odstąpienia od umowy – Zwrot świadczeń otrzymanych przez sprzedawcę lub dostawcę

1. Czy w ramach sprzedaży usług finansowych na odległość, a w szczególności kredytu hipotecznego, zgodne z prawem będzie odstąpienie od umowy przez konsumenta, po pełnym wykonaniu umowy, z uwagi na to, że informacje dostarczone przez sprzedawcę lub dostawcę w przedmiocie owego prawa odstąpienia od umowy są zgodne z przywidywanymi przez prawo Unii, ale nie z utrwaloną wykładnią obowiązującego prawa krajowego?
2. Innymi słowy – czy domniemy brak poinformowania o prawie odstąpienia od umowy, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego, które w niniejszym wypadku zapewniają większą ochronę konsumenta od ochrony zapewnianej w prawie Unii, może skutkować „wiecznym” prawem odstąpienia od umowy dla konsumenta?
3. W niniejszej opinii, wychodząc od analizy dyrektywy 2002/65/WE, której celem jest pełna harmonizacja w dziedzinie sprzedaży usług finansowych na odległość, wyjaśnię powody, dla których, w odniesieniu do prawa odstąpienia od umowy, ustawodawstwa krajowe nie mogą stanowić odstępstw od przepisów przewidzianych w samej dyrektywie, nawet jeśli odstępstwo to jest bardziej korzystne dla konsumenta.

¹ Język oryginału: włoski.

I. Ramy prawne

A. Prawo Unii

4. Zgodnie z art. 3 dyrektywy 2002/65², zatytułowanym „Informacja dla konsumenta przed zawarciem umowy na odległość”,

„1. W odpowiednim czasie przed związaniem konsumenta jakąkolwiek umową zawieraną na odległość lub ofertą otrzymuje on następujące informacje dotyczące:

[...]

3) umowy zawieranej na odległość

- a) istnienie lub brak prawa odstąpienia zgodnie z art. 6 i jeśli prawo do odstąpienia istnieje, okres jego obowiązywania i warunki wykonania tego prawa, w tym informacja na temat wysokości kwoty, jaka może być wymagana do zapłaty przez konsumenta na podstawie art. 7 ust. 1, a także konsekwencje niewykonania tego prawa”.

5. Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 2002/65, zatytułowany „Dodatkowe wymogi informacyjne”, stanowi:

„Do czasu dalszej harmonizacji państwa członkowskie mogą utrzymać lub wprowadzić bardziej restrykcyjne przepisy w odniesieniu do wymogów wcześniejszego informowania, jeśli przepisy te są zgodne z prawem wspólnotowym”.

6. Zgodnie z art. 5 ust. 1 dyrektywy 2002/65, zatytułowanym „Informowanie o warunkach umownych i przekazywanie wcześniejszej informacji”:

„Dostawca poinformuje konsumenta o wszystkich warunkach umownych i przekazuje informacje określone w art. 3 ust. 1 i art. 4, na papierze lub za pomocą innego trwałego nośnika informacji dostępnego dla konsumenta, odpowiednio wcześniej, zanim konsument zostanie związany jakąkolwiek zawieraną umową lub ofertą na odległość”.

7. Artykuł 6 dyrektywy 2002/65, zatytułowany „Prawo odstąpienia”, stanowi:

„1. [...] Okres odstąpienia liczony jest od:

[...]

- od dnia, w którym konsument otrzymuje regulamin umowy i informacje zgodnie z art. 5 ust. 1 lub 2, jeśli data ta jest późniejsza niż data określona w tiret pierwszym.

2. Prawo odstąpienia nie stosuje się do:

[...]

- c) umów, których wykonanie zostało już w pełni zakończone przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim konsument wykona prawo odstąpienia.

² Dyrektywa 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniająca dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (Dz.U. L 271, s. 16).

3. Państwa członkowskie mogą przewidzieć, aby prawo odstąpienia nie miało zastosowania do:

- a) jakichkolwiek kredytów pierwotnie mających służyć nabyciu lub zachowaniu prawa własności gruntów lub istniejącego lub zaprojektowanego budynku lub dla celów renowacji lub modernizacji budynku; lub
- b) jakichkolwiek kredytów zabezpieczonych hipoteką na nieruchomości lub prawem związanym z nieruchomością;

[...].

6. Jeśli konsument wykonuje swoje prawo odstąpienia, powinien on przed upływem odpowiedniego nieprzekraczalnego terminu poinformować o tym z zastosowaniem praktycznych instrukcji przekazanych mu zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 3 lit. d) przy użyciu środka, który może zostać uznany za zgodny z prawem krajowym. Nieprzekraczalny termin uznaje się za dochowany, jeśli powiadomienie, gdy jest ono pisemne lub z zastosowaniem innego trwałego nośnika informacji dostępnego odbiorcy, zostało wysłane przed wygaśnięciem nieprzekraczalnego terminu odstąpienia”.

8. Zgodnie z art. 7 dyrektywy 2002/65, zatytułowanym „Zapłata za usługę dostarczoną przed odstąpieniem”:

„1. Jeśli konsument wykonuje prawo odstąpienia zgodnie z art. 6 ust. 1, można wymagać od niego jedynie zapłaty bez zbędnej zwłoki za usługę rzeczywiście dostarczoną przez dostawcę zgodnie z umową. Wykonanie umowy może nastąpić jedynie po uzyskaniu zgody konsumenta.

[...]

4. Dostawca zwróci konsumentowi, bez zbędnej zwłoki i nie później niż w terminie 30 dni kalendarzowych, wszelkie kwoty, które otrzymał od niego zgodnie z umową zawieraną na odległość, z wyjątkiem kwoty określonej w ust. 1. Termin ten zaczyna biec w dniu, w którym dostawca otrzymuje powiadomienie o odstąpieniu”.

B. Prawo niemieckie

9. Paragraf 312b Bürgerliches Gesetzbuch (kodeksu cywilnego, zwanego dalej „BGB”), zatytułowany „Umowy na odległość”, w brzmieniu mającym zastosowanie w niniejszej sprawie, stanowi:

„1. Umowami zawieranymi na odległość są umowy o dostawę towarów lub świadczenie usług, w tym usług finansowych, zawierane między przedsiębiorcą a konsumentem wyłącznie z wykorzystaniem środków porozumiewania się na odległość, chyba że umowa została zawarta w ramach zorganizowanego systemu sprzedaży lub świadczenia usług na odległość. Usługami finansowymi, w znaczeniu zdania pierwszego, są usługi o charakterze bankowym, kredytowym, ubezpieczeniowym, emerytalnym, inwestycyjnym lub płatniczym”.

10. Paragraf 312d BGB, zatytułowany „Prawo odstąpienia i zwrotu w umowach zawieranych na odległość”, w brzmieniu mającym zastosowanie w niniejszej sprawie, stanowi:

„1. Konsumentowi, który zawarł umowę na odległość, przysługuje prawo odstąpienia zgodnie z § 355 [...].

2. Bieg terminu do odstąpienia nie może rozpocząć się, inaczej niż na mocy § 355 ust. 2 zdanie pierwsze, przed wypełnieniem obowiązku poinformowania zgodnie z § 312c ust. 2 [...], a w przypadku świadczenia usług, przed dniem zawarcia umowy.

3. W przypadku świadczenia usług prawo odstąpienia wygasa także w następujących przypadkach:

1. W przypadku usługi finansowej, jeżeli umowa została w pełni wykonana przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim konsument wykonał swoje prawo odstąpienia.

[...].

5. Ponadto prawo odstąpienia nie przysługuje w przypadku umów zawieranych na odległość, w ramach których konsument posiada już prawo odstąpienia na podstawie §§ 495 i 499–507 lub zwrotu, zgodnie z § 355 lub § 356. Ustęp 2 stosuje się do tych umów odpowiednio.

6. W przypadku umów zawieranych na odległość dotyczących usług finansowych, inaczej niż na mocy § 357 ust. 1, konsument musi zapłacić odszkodowanie za wykonaną usługę zgodnie z przepisami o ustawowym prawie odstąpienia jedynie wtedy, gdy przed złożeniem swojego oświadczenia w sprawie zawarcia umowy, owe skutki prawne zostały mu wskazane, a on wyraźnie zgodził się na rozpoczęcie wykonywania usługi przez przedsiębiorcę przed upływem terminu do odstąpienia”.

11. Zgodnie z § 495 BGB zatytułowanym „Prawo odstąpienia”:

„1. W przypadku umowy kredytu konsumenckiego kredytobiorcy przysługuje prawo odstąpienia zgodnie z § 355”.

12. Paragraf 355 BGB, zatytułowany „Prawo odstąpienia w umowach konsumenckich”, w brzmieniu mającym zastosowanie w niniejszej sprawie, stanowi:

„1. Jeśli ustawa przyznaje konsumentowi prawo odstąpienia zgodnie z tym przepisem, nie jest on już związany swoim oświadczeniem woli dotyczącym zawarcia tej umowy, jeśli odstąpił we właściwym terminie.

[...]

3. Prawo odstąpienia wygasa najpóźniej sześć miesięcy po zawarciu umowy. W przypadku dostawy towarów termin ten biegnie od dnia ich dostarczenia odbiorcy. Na zasadzie odstępstwa od zdania pierwszego prawo odstąpienia nie wygasa, jeśli konsument nie został prawidłowo poinformowany o swoim prawie odstąpienia, zaś w przypadku umów zawieranych na odległość dotyczących usług finansowych nie wygasa także w sytuacji, gdy przedsiębiorca nie wypełnił prawidłowo swojego obowiązku poinformowania zgodnie z § 312c ust. 2 pkt 1”.

II. Okoliczności faktyczne, postępowanie główne i pytania prejudycjalne

13. W październiku 2007 r. dwóch konsumentów zawarło z instytucją kredytową DSL Bank – oddział handlowy Deutsche Postbank AG – umowę kredytu na zakup nieruchomości w celu sfinansowania zakupu zajmowanej przez nich nieruchomości.

14. Umowa, skonstruowana w formie kredytu z rocznymi spłatami, przewidywała stałą stopę procentową ustaloną do dnia 31 grudnia 2017 r. Umowa przewidywała również, że kredytobiorca dokona wstępnej spłaty w wysokości 2,00% oraz że w następnym okresie będzie płacił miesięczne raty w wysokości 548,53 EUR tytułem odsetek i kapitału. Spłata miała rozpocząć się w dniu 30 listopada 2007 r. wraz z płatnością pierwszej raty. Ponadto, udzielenie kredytu było uzależnione od ustanowienia zabezpieczenia w postaci hipoteki na nieruchomości, której dotyczy sprawa.

15. Procedura zawierania umowy odbywała się następująco: DSL Bank przesłał konsumentom na piśmie uprzednio wypełnioną „propozycję kredytu” wraz z dokumentem informacyjnym zawierającym pouczenie o odstąpieniu od umowy, przypomnieniem warunków przyznania kredytu, warunkami finansowania, a także „arkuszem informacyjnym dla konsumenta dotyczącym kredytu na zakup nieruchomości” (zwanym dalej „arkuszem informacyjnym”).

16. Wyżej wymieniony dokument informował konsumentów, między innymi, że „w przypadku, w którym umowa zostanie w pełni wykonana, a kredytobiorca wyrazi na to wyraźną zgodę, prawo odstąpienia wygasa z wyprzedzeniem”.

17. Konsumenti podpisali propozycję kredytu, dokument informacyjny zawierający pouczenie o odstąpieniu oraz potwierdzenie otrzymania arkusza informacyjnego i przesłali DSL Bank podpisaną kopię tych dokumentów. Następnie DSL Bank zaakceptował propozycję kredytu.

18. Konsumenti ustanowili zatem uzgodnioną hipotekę. Na wniosek tych ostatnich DSL Bank wypłacił kredyt, zaś konsumenci dokonywali uzgodnionych płatności.

19. Pismem z dnia 8 czerwca 2016 r. konsumenci złożyli oświadczenie o odstąpieniu od umowy kredytu z uwagi na fakt, że dokument informacyjny był niezgodny z niemieckim prawem w zakresie prawa odstąpienia.

20. Ponieważ DSL Bank uznał odstąpienie za nieskuteczne, konsumenci wystąpili do Landgericht Bonn (sądu krajowego w Bonn, Niemcy) z powództwem o stwierdzenie, że na skutek dokonanego odstąpienia od umowy DSL Bank nie był już uprawniony do dochodzenia praw na podstawie umowy kredytu. Ponadto żądali zwrotu przez DSL Bank kwot wpłaconych do czasu złożenia oświadczenia o odstąpieniu, jak i wypłaty wynagrodzenia za użytkowanie [tych kwot].

21. Sąd odsyłający uważa, że przekazany kredytobiorcom dokument informacyjny o prawie odstąpienia od umowy opiera się na § 312d ust. 3 pkt 1) BGB, który transponuje art. 6 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2002/65. Jednakże, zgodnie z orzecznictwem Bundesgerichtshof (niemieckiego federalnego trybunału sprawiedliwości), ten ostatni przepis nie ma zastosowania do kredytów konsumenckich, w tym umów zawieranych na odległość. W odniesieniu do takich umów, konsumentowi przysługiwałoby prawo odstąpienia, uregulowane nie w § 312 d ust. 2 pkt 1) BGB, ale w § 355 ust. 3 BGB w związku z § 495 ust. 1 BGB, który przewiduje, że prawo odstąpienia nie wygasa wyłącznie z tego powodu, że umowa została już w pełni wykonana przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim skorzysta on ze swojego prawa odstąpienia.

22. W tym kontekście, ponieważ rozstrzygnięcie sporu w postępowaniu głównym zależy od wykładni przepisów dyrektywy 2002/65, Landgericht Bonn (sąd krajowy w Bonn) zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 6 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2002/65/WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu lub praktyce takiej jak w postępowaniu głównym, która w przypadku umów pożyczek zawieranych na odległość nie przewiduje wyłączenia prawa odstąpienia od umowy, jeżeli na wyraźne życzenie konsumenta umowa jest już w pełni wykonana przez obie strony zanim konsument skorzysta ze swojego prawa odstąpienia?

2) Czy art. 4 ust. 2, art. 5 ust. 1, art. 6 ust. 1 akapit drugi tiret drugie i art. 6 ust. 6 dyrektywy 2002/65/WE należy interpretować w ten sposób, że dla prawidłowego otrzymania informacji przewidzianych w prawie krajowym zgodnie z art. 5 ust. 1, art. 3 ust. 1 pkt 3 lit. a) dyrektywy 2002/65/WE i wykonania prawa odstąpienia od umowy przez konsumenta zgodnie z prawem krajowym należy odnieść się wyłącznie do przeciętnego konsumenta, właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego, w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, jak i ogółu okoliczności towarzyszących zawarciu tej umowy?

3) W przypadku odpowiedzi przeczącej na pytania pierwsze i drugie:

Czy art. 7 ust. 4 dyrektywy 2002/65/WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi państwa członkowskiego, który przewiduje, że po złożeniu oświadczenia o odstąpieniu od konsumenckiej umowy pożyczki zawartej na odległość dostawca poza kwotę, którą otrzymał od konsumenta zgodnie z umową zawartą na odległość, musi zapłacić także odszkodowanie z tytułu pożytków z tej kwoty?”.

III. Analiza prawna

A. Dyrektywa 2002/65: pełna harmonizacja, swobodny przepływ usług finansowych i ochrona konsumentów

23. Dyrektywa 2002/65 wpisuje się w kompleksowy projekt prawodawcy unijnego mający na celu stworzenie zintegrowanego rynku instrumentów finansowych i ich sprzedaży na odległość. W szczególności, stanowi ona uzupełnienie dyrektywy 97/7/WE dotyczącej ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość³ – obecnie uchylonej i zastąpionej dyrektywą 2011/83/UE⁴ – która wyłączała ze swego zakresu stosowania instrumenty finansowe.

24. W takim kontekście, technika harmonizacji uregulowań krajowych służy usunięciu przeszkód dla swobodnego przepływu usług finansowych i zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony konsumentów w dziedzinie zawierania umów w przedmiocie usług finansowych na odległość.

25. W związku z tym, przedmiotowa dyrektywa ma na celu zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów w celu stworzenia zintegrowanego europejskiego rynku usług finansowych⁵.

26. Sytuuje się ona wśród dyrektyw, które począwszy od pierwszych lat XXI wdrażają wolę prawodawcy Unii co do przejścia od minimalnego stopnia harmonizacji do pełnej harmonizacji tej materii celem ochrony konsumenta.

27. Potrzeba przejścia do pełnej harmonizacji znajduje swoją podstawę w tym, że klauzula minimalnej harmonizacji – która pozwalała państwom członkowskim na zapewnienie w ich ustawodawstwie wyższego poziomu ochrony konsumentów niż przewidziany przez prawo Unii – doprowadziła do fragmentaryzacji uregulowań stosowanych w różnych systemach krajowych.

28. Fragmentaryzacja ta z jednej strony zniechęciła do transgranicznej działalności przedsiębiorstw, które często musiały ponosić dodatkowe koszty w celu zdobycia kwalifikacji prawnych koniecznych do przestrzegania przepisów z różnych porządków prawnych, zaś z drugiej, spowodowało brak zaufania wśród konsumentów, którzy nie wiedzieli, jaką ochronę faktycznie otrzymają w różnych państwach członkowskich.

3 Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość (Dz.U. z 1997, L 144, s. 19).

4 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64).

5 COM(96) 209 wersja ostateczna, zielona księga Usługi finansowe w celu spełnienia oczekiwań konsumentów; COM (97) 309 wersja ostateczna, Usługi finansowe: jak wzmocnić zaufanie konsumentów; COM(2001) 66/F, Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie handlu elektronicznego i usług finansowych; COM(2007) 226 wersja ostateczna, Zielona księga w przedmiocie detalicznych usług finansowych na jednolitym rynku.

29. Sam Trybunał Sprawiedliwości miał okazję podkreślić – jakkolwiek odnośnie do dyrektywy 2005/29⁶ i dyrektywy 2008/48⁷, które wpisują się w ten sam projekt prawny – że pełna harmonizacja w szeregu kluczowych obszarów jest „niezbędn[a] do zapewnienia wszystkim konsumentom w Unii wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów i ułatwienia powstawania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich”⁸.

30. Z uwagi na ten wybór, wobec istnienia dyrektywy dokonującej pełnej harmonizacji, żadne państwo członkowskie nie może wprowadzać odstępstw od ustawodawstwa Unii, nawet bardziej korzystnych dla konsumenta, chyba że wyraźnie zezwala na to sama dyrektywa⁹.

31. Jeśli chodzi o dyrektywę 2002/65, istnieje wiele elementów o charakterze systematycznym, teleologicznym i wyrażonych literalnie, które pozwalają na zakwalifikowanie jej jako wprowadzającej pełną harmonizację w sposób powyżej opisany w niniejszej opinii.

32. Motyw 12¹⁰ podkreśla bowiem możliwe utrudnianie funkcjonowania rynku wewnętrznego i konkurencji pomiędzy przedsiębiorstwami przez sprzeczne lub różne zasady ochrony konsumentów. Celem dyrektywy jest zatem wprowadzenie wspólnych zasad w zakresie sprzedaży na odległość.

33. Jak wyjaśniono w motywie 13¹¹, w obszarach, które harmonizuje dyrektywa, państwa członkowskie nie mogą wprowadzać innych przepisów. Jedynie w przypadkach, w których jest to wyraźnie przewidziane, państwa członkowskie mają możliwość odstąpienia od uregulowania wynikającego z dyrektywy.

34. Przykładem tego, co wyrażono w motywie 13 jest przepis, o którym mowa w art. 4 ust. 2, zezwalający państwom członkowskim na wprowadzenie lub utrzymywanie bardziej restrykcyjnych przepisów dotyczących wcześniejszych informacji, niż te zawarte w dyrektywie, pod warunkiem ich zgodności z prawem Unii.

35. Poza tym art. 1¹² precyzuje, że przedmiotem dyrektywy jest „zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich”.

36. Wreszcie zamiar wdrożenia pełnej harmonizacji w dziedzinie sprzedaży usług finansowych na odległość wynika również z prac przygotowawczych. Faktycznie, jak wynika z akt, zakres harmonizacji był przedmiotem dyskusji na różnych etapach procedury legislacyjnej.

6 Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2005, L 149, s. 22).

7 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66).

8 Wyrok z dnia 27 marca 2014 r. w sprawie C-565/12, LCL Le Crédit Lyonnais, EU:C:2014:190, pkt 42; podobnie, wyrok z dnia 18 grudnia r. w sprawie C-449/13, CA Consumer Finance, EU:C:2014:2464, pkt 21; wyrok z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie C-261/07 i C-299/07, VTB-VAB i Galatea, EU:C:2009:244, pkt 51.

9 W tym względzie mówi się o harmonizacji „ukierunkowanej” (targeted harmonization), to znaczy harmonizacji, która, choć kompletna, dopuszcza – w przypadku gdy jest to wyraźnie przewidziane przez źródło normatywne – że państwa członkowskie przyjmują przepisy stanowiące odstępstwo od prawodawstwa Unii.

10 Zobacz motyw 12 dyrektywy 2002/65, który stanowi że „Przyjęcie przez państwa członkowskie sprzecznych lub różnych zasad ochrony konsumentów regulujących sprzedaż na odległość usług finansowych mogłoby utrudniać funkcjonowanie rynku wewnętrznego i konkurencję pomiędzy przedsiębiorstwami na tym rynku. Niezbędne zatem jest wprowadzenie w życie wspólnych zasad w tym obszarze na poziomie Wspólnoty. Zasady te opierałyby się na nieograniczaniu ogólnej ochrony konsumentów w państwach członkowskich”.

11 Zobacz motyw 13 dyrektywy 2002/65, który stanowi, że „[n]iniejsza dyrektywa powinna gwarantować wysoki poziom ochrony konsumentów w celu zapewnienia swobodnego przepływu usług finansowych. Państwa członkowskie nie powinny mieć możliwości przyjmowania innych przepisów niż przepisy ustanowione w niniejszej dyrektywie w obszarach, które ona harmonizuje, chyba że inaczej postanowiono w niniejszej dyrektywie”.

12 Artykuł 1 ust. 1 stanowi, że „[p] przedmiotem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących sprzedaży usług finansowych na odległość”.

37. Już z pierwotnego wniosku Komisji wynikała bowiem konieczność, aby państwa członkowskie nie ustanawiały przepisów innych niż określonych w dyrektywie oraz w zharmonizowanych przez nią obszarach, celem zagwarantowania skuteczności tego aktu prawnego, tj. jednoczesne zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów i realizacji swobodnego przepływu usług finansowych¹³.

38. W tej sytuacji, z wykładni o charakterze nie tylko literalnym, ale przede wszystkim teleologicznym, wynika, że cel dyrektywy wymaga, aby wszelkie odstępstwa od przepisów w niej przewidzianych były dozwolone tylko wtedy, gdy takie uprawnienie jest wyraźnie przyznane państwom członkowskim.

39. Ponadto te ostatnie, w przypadku wprowadzenia lub utrzymywania uregulowania stanowiącego odstępstwo, zobowiązane są do postępowania zgodnie z procedurą określoną w samej dyrektywie¹⁴, umożliwiającą Komisji przekazywanie konsumentom i przedsiębiorstwom informacji o przepisach krajowych w taki sposób, aby nie zagrażała celom harmonizacji samej dyrektywy.

40. Z powyższego wynika, że swobodny przepływ usług finansowych zakłada pełną harmonizację w celu uniknięcia nierówności między państwami, zwłaszcza w obszarach takich jak sprzedaż na odległość, która ma nieodłącznie transnarodowy charakter.

41. Jednakże środki przyjęte w celu konsolidacji rynku wewnętrznego nie mogą zagrażać ochronie konsumentów, ale raczej mają służyć osiągnięciu wysokiego poziomu ochrony konsumentów obecnych na rynku, jak wskazano również w motywie 1¹⁵.

42. Owe wspólne zasady, godzące potrzebę wzmocnienia rynku wewnętrznego z potrzebą ustanowienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, mają bowiem na celu zwiększenie zaufania konsumentów, którzy będą bardziej przygotowani do [usług] sprzedaży na odległość¹⁶.

B. W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

43. Poprzez pierwsze pytanie prejudycjalne sąd odsyłający dąży zasadniczo do uzyskania od Trybunału wyjaśnień co do następujących wątpliwości interpretacyjnych: czy zawarte w dyrektywie 2002/65 uregulowania dotyczące obowiązków w zakresie udzielenia informacji przed zawarciem umowy oraz prawa odstąpienia stoją na przeszkodzie przepisom prawa krajowego, wprowadzających w przypadku, gdy konsument nie został odpowiednio poinformowany o krajowych przepisach dotyczących prawa odstąpienia, możliwość odstąpienia od umowy w każdym czasie, nawet w przypadku, gdy umowa została w pełni wykonana przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta?

44. Z uwag przedstawionych powyżej na temat charakteru pełnej harmonizacji dyrektywy 2002/65 wynika liniowo odpowiedź twierdząca na to pytanie.

45. Jednak dla zachowania kompletności wyводу należy dokonać, choćby pokrótce, analizy różnych powiązanych kwestii prawnych.

13 COM(1998) 468 wersja ostateczna Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość i zmieniająca dyrektywę Rady 90/619/EWG i dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (Dz.U. 1998, C385, s. 10, motyw 9).

14 Artykuł 4, dyrektywa 2002/65.

15 Zobacz, motyw 1 dyrektywy 2002/65/WE: „W kontekście osiągania celów jednolitego rynku ważne jest przyjęcie środków zmierzających do stopniowej konsolidacji tego rynku, środki te muszą przyczynić się do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony konsumentów zgodnie z art. 95 i 153 traktatu”.

16 Zobacz, motyw 3 dyrektywy 2002/65: „[...] W celu zagwarantowania wolności wyboru, która jest podstawowym prawem konsumentów, niezbędny jest wysoki poziom ochrony konsumentów w celu wzmocnienia zaufania konsumenta do sprzedaży na odległość”.

46. W szczególności można zauważyć, że wdrożenie ochrony konsumentów zostało w dyrektywie przeprowadzone, z jednej strony, poprzez nałożenie na profesjonalistę, także na etapie poprzedzającym zawarcie umowy, pewnych obowiązków informacyjnych, zaś z drugiej strony, poprzez przyznanie konsumentom uprawnienia do skorzystania z ich prawa odstąpienia.

47. Chociaż prawo do odpowiedniego poinformowania i prawo odstąpienia od umowy są ściśle ze sobą powiązane, to jednak są strukturalnie odrębne i podlegają w dyrektywie 2002/65 zróżnicowanemu uregulowaniu.

1. W przedmiocie obowiązków informacyjnych przewidzianych przez dyrektywę 2002/65

48. Obowiązek udzielenia uprzedniej informacji odgrywa centralną rolę w ogólnej systematyce dyrektywy, ponieważ, jak miał to już okazję stwierdzić Trybunał w przedmiocie ochrony konsumentów, w kontekście umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa, jest to warunek wstępny pełnej znajomości przez konsumenta, jako słabszej strony, swoich praw. Obowiązek poinformowania stanowi zatem zasadniczą gwarancję dla skutecznego wykonywania praw konsumentów, a także prawa odstąpienia i z tego powodu jest niezbędny do osiągnięcia skuteczności prawodawstwa Unii w obszarze ochrony konsumentów¹⁷.

49. Motyw 23¹⁸ stanowi bowiem, że optymalna ochrona konsumentów wymaga, aby byli oni należycie poinformowani o przepisach dyrektywy i o prawie odstąpienia od umowy.

50. Ponadto, w przypadku znalezienia się w sytuacji takiej jak ta w postępowaniu głównym, konsument musi zostać poinformowany o niestosowaniu prawa odstąpienia w przypadku, gdy wyraźnie zażyczy sobie wykonania umowy¹⁹.

51. Podobnie, do informacji, które trzeba przekazać konsumentowi przed zawarciem umowy na odległość, należy informacja o ewentualnym istnieniu prawa odstąpienia od umowy zgodnie z art. 3 dyrektywy.

52. Wreszcie art. 4 dyrektywy wskazuje, że państwa utrzymują lub wprowadzają bardziej rygorystyczne przepisy dotyczące wymogów informacji poprzedzającej zawarcie umowy, pod warunkiem że są one zgodne z prawem Unii i po uprzednim powiadomieniu Komisji

53. Jest oczywiste, że państwa członkowskie mogą wprowadzić bardziej rygorystyczne przepisy tylko w odniesieniu do dodatkowych wymogów dotyczących uprzednich informacji.

54. Z akt sprawy nie wynika, aby Republika Federalna Niemiec poinformowała Komisję, że pragnie skorzystać z wyżej wspomnianej możliwości odstępstwa, a w każdym razie, z przepisów obowiązujących w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych nie wynika, aby wprowadzone zostały dodatkowe względem dyrektywy wymogi w przedmiocie uprzednich informacji.

¹⁷ Wyrok z dnia 17 grudnia 2009 r. w sprawie C-227/08, Martín Martín, EU:C:2009:792, pkt. 26, 27.

¹⁸ Zobacz, motyw 23 dyrektywy 2002/65 stanowi, że „W celu zapewnienia optymalnej ochrony konsumentów ważne jest, aby konsument był właściwie poinformowany o przepisach niniejszej dyrektywy i o wszelkich kodeksach postępowania istniejących w tym obszarze oraz żeby miał prawo odstąpienia”.

¹⁹ Zobacz motyw 24 dyrektywy 2002/65, zgodnie z którym: „Gdy nie ma zastosowania prawo odstąpienia, ponieważ konsument wyraźnie zażądał wykonania umowy, dostawca powinien poinformować go o tym fakcie”.

2. W przedmiocie prawa odstąpienia

55. Prawo odstąpienia, na równi z obowiązkiem udzielenia uprzedniej informacji, ma centralne znaczenie w ramach ochrony konsumentów w prawie Unii i stanowi prawo konsumenta do zmiany zdania.

56. Uzasadnienie dla uogólnionego wprowadzania tej instytucji w umowach zawieranych z konsumentami opiera się na chęci położenia przez prawodawcę Unii kresu nierównowadze w stosunkach umownych z przedsiębiorcą, dając samemu konsumentowi prawo rozwiązania umowy na podstawie subiektywnej zmiany zdania, z którego może on skorzystać w określonym czasie.

57. Prawo odstąpienia uregulowane przez dyrektywę 2002/65 jest jednostronnym prawem służącym ochronie konsumenta, który może w ciągu czternastu dni, bez kar i bez konieczności podawania przyczyny takiego wyboru, odstąpić od umowy.

58. Jedyny przypadek, w którym prawo odstąpienia wygasa przed upływem terminu wskazanego w art. 6 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2002/65 zachodzi w odniesieniu do umów w pełni wykonanych przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, przed skorzystaniem przez niego z prawa odstąpienia.

59. Powodem takiego uregulowania jest to, że nie występuje żadna podstawa do odstąpienia w przypadku, w którym obie strony wykonały swoje obowiązki, demonstrując tym samym pełną realizację swojej woli umownej. Dlatego, w tym przypadku celem jest zapobieżenie sytuacji, w której konsument, który już wyraził i potwierdził swoją wolę umowną, może czerpać nienależne korzyści z późnej zmiany zdania w celu odwołania usługi, z której już skorzystał.

60. Zatem, w celu zapobieżenia ewentualnym nadużyciom tego uregulowania ze strony przedsiębiorców, przewidziano obciążenie ich obowiązkiem poinformowania konsumenta o utracie prawa odstąpienia w przypadku, w którym ten ostatni wyraźnie zażyczył sobie pełnego wykonania umowy, nawet jeśli nie upłynął jeszcze termin wykonania prawa odstąpienia.

61. Ponadto, wprowadzając innowacje w odniesieniu do poprzedniego uregulowania w sprawie umów zawieranych na odległość²⁰, dyrektywa 2002/65 przewiduje obowiązek dostarczenia konsumentowi uprzednich informacji na temat ewentualnego istnienia prawa odstąpienia²¹, jak i praktycznych instrukcji dla wykonania prawa odstąpienia, w sytuacji jego przysługiwania²².

62. Artykuł 6 ust. 3 przewiduje pewne sytuacje, w których państwa członkowskie, nadal komunikując to Komisji, mogą skorzystać z możliwości „przewidz[enia], aby prawo odstąpienia nie miało zastosowania” w niektórych szczególnych i enumeratywnie przewidzianych sytuacjach. Owa możliwość odstępstwa, odnosząca się do sytuacji dotyczących wyłączenia prawa odstąpienia, a już nie przedłużenia możliwości jego wykonania, nie ma znaczenia dla niniejszej sprawy, a w każdym razie, z akt postępowania nie wynika przekazanie Komisji przez Republikę Federalną Niemiec jakiegokolwiek informacji także w tym zakresie.

63. Zatem w dyrektywie 2002/65 nie przewidziano możliwości wprowadzenia przez państwa członkowskie uregulowania dotyczącego prawa odstąpienia w sposób odstępujący od uregulowania zawartego w samej dyrektywie, właśnie z przedstawionych powyżej powodów i w odniesieniu do dokonanego przez prawodawcę Unii wyboru polityki prawa do przeprowadzenia pełnej harmonizacji w tym zakresie.

²⁰ Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość (Dz.U. 1997, L 144, s. 19).

²¹ Artykuł 3 ust. 1 pkt 3 lit. a) dyrektywy 2002/65.

²² Artykuł 3 ust. 1 pkt 3 lit. d) dyrektywy 2002/65.

64. To, co zostało dotychczas opisane, pozwala odpowiedzieć twierdząco na pierwsze pytanie prejudycjalne.

65. Uważam jednak za stosowne przedstawienie kilku krótkich uwag co do okoliczności, że w sprawie będącej przedmiotem postępowania głównego można zaobserwować pokrywanie się materialnych warunków prawa konsumenta do odstąpienia od umowy o kredyt konsumencki zawartej na odległość z treścią obowiązków udzielenia uprzedniej informacji przez przedsiębiorcę.

66. Z powyższego wynika, że ze względu na w pełni harmonizujący charakter dyrektywy 2002/65, prawidłową informacją wynikającą z przepisów prawa Unii w zakresie prawa odstąpienia powinna być informacja, która zgodnie z aktami sprawy została przekazana konsumentowi i która jest także zawarta w przepisach niemieckiego prawa krajowego w sposób ogólny w odniesieniu do usług finansowych w wykonaniu dyrektywy.

67. Sąd odsyłający wskazuje jednak, że w niemieckim prawie krajowym istnieje przepis, który obowiązywał jeszcze przed wdrożeniem dyrektywy 2002/65²³ i w chwili zawierania umowy między stronami postępowania głównego, na mocy którego, zgodnie z utrwaloną wykładnią Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości), prawo odstąpienia od umów o kredyt konsumencki, w tym zawartych na odległość, jest uregulowane w sposób odmienny, dając w rzeczywistości konsumentowi „wieczne” prawo odstąpienia, gdy instrukcje dotyczące odstąpienia nie są prawidłowe.

68. W dyrektywie 2002/65 nie przewidziano szczególnych konsekwencji niepełnego wykonania obowiązku informacyjnego, a jedynie w art. 6 ust. 1 ustanowiono, że termin wykonania prawa odstąpienia przez konsumenta rozpoczyna bieg od dnia, w którym konsument otrzyma warunki umowy i informacje wstępne, jeżeli data ta jest późniejsza niż data zawarcia umowy.

69. Artykuł 11²⁴ przewiduje następnie, że państwa członkowskie mogą ustanowić właściwe sankcje na wypadek, gdyby przedsiębiorca nie przestrzegał „krajowych przepisów przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą” i że sankcje te, które mają być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające, mogą polegać także na tym, że konsument ma prawo „do unieważnienia umowy w każdym momencie bez opłat i kar”.

70. Jak wynika z akt sprawy, w niniejszej sprawie informacja na temat prawa odstąpienia została przedstawiona konsumentowi przez przedsiębiorcę w terminie i według zasad zgodnych z dyrektywą 2002/65, a także z przepisami prawa krajowego „przyjętych zgodnie” z dyrektywą.

71. Nie wydaje się zatem zasadne przyjęcie, że ten przepis niemieckiego prawa krajowego stanowi „sankcję” w rozumieniu przytoczonego art. 11 dyrektywy 2002/65.

72. Okoliczność, że ustawodawca krajowy przewidział w swoim porządku prawnym uregulowanie prawa odstąpienia od umowy ograniczone jedynie do umów o kredyt konsumencki, wdrażając natomiast, jeżeli chodzi o inne umowy o świadczenie usług finansowych przepisy dyrektywy 2002/65, stanowi brak koordynacji z prawem Unii uregulowań krajowych²⁵, które wprowadzie przewidują przepis korzystniejszy dla konsumenta, ale nie jest to zgodne z celami pełnej harmonizacji dyrektywy.

23 Paragraf 355 ust. 3 zdanie trzecie BGB.

24 Artykuł 11 dyrektywy 2002/65, zatytułowany „Sankcje” stanowi: „Państwa członkowskie przewidują właściwe sankcje na wypadek, gdyby dostawca nie spełnił krajowych przepisów przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą. W tym celu mogą one w szczególności zapewnić, by konsument miał prawo do unieważnienia umowy w każdym momencie bez opłat i kar. Sankcje takie muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”.

25 Pełna i prawidłowa transpozycja dyrektywy musi uwzględniać cel harmonizacji, do którego mają zastosowanie te same zasady. A zatem należy założyć, że nawet istniejące wcześniej przepisy krajowe muszą być skoordynowane z przepisami transponującymi.

73. Prawo krajowe, na podstawie którego uregulowanie transponujące dyrektywę, a w szczególności jej art. 6 ust. 2 lit. c), nie znajduje zastosowania w przypadku umów o kredyt konsumencki, zgodnie z wykładnią Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości), utrzymuje w mocy uregulowanie sprzeczne z prawem Unii w dwóch aspektach: prawo odstąpienia jest tam uregulowane w odmienny sposób w stosunku do tego, co przewiduje przepis art. 6 dyrektywy 2002/65 i wprowadzono pojęcie usługi finansowej odmienne od pojęcia, o którym mowa w art. 2 lit. b) dyrektywy i z nim sprzeczne, a także odmienne uregulowanie prawa odstąpienia, w zależności od rodzaju usługi finansowej i rodzaju umowy, którą ją przewiduje.

74. „Usługa finansowa” w rozumieniu dyrektywy 2002/65 oznacza bowiem „wszelkie usługi o charakterze bankowym, kredytowym, ubezpieczeniowym, emerytalnym, inwestycyjnym lub płatniczym”; zaś w motywie 14 wyjaśniono, że usługi finansowe objęte dyrektywą stanowią wszystkie usługi, jakie mogą być świadczone na odległość²⁶.

75. Sąd krajowy zachowuje jednak swobodę oceny co do tego, czy w konkretnym przypadku konsument został przez przedsiębiorcę poinformowany w sposób, który pozwala mu na podjęcie rozsądnej i ostrożnej decyzji, a zatem czy świadomie podjął on decyzję o wykonaniu umowy.

C. W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

76. Poprzez drugie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy kryterium przeciętnego konsumenta, który jest właściwie poinformowany, dostatecznie uważny i rozsądny, jest jedynym odniesieniem, jakie należy wziąć pod uwagę w celu oceny możliwości zrozumienia informacji wstępnych i zasad wykonania prawa odstąpienia od umowy przez konsumenta, przewidzianych w przepisach krajowych transponujących dyrektywę 2002/65.

77. Z akt sprawy wynika bowiem, że w okresie istotnym dla niniejszego postępowania, zachodzi różnica między pojęciem przeciętnego konsumenta przyjętym przez Trybunał Sprawiedliwości, a pojęciem określonym przez prawo krajowe.

78. Jak wyjaśniono powyżej, celem dyrektywy jest zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów, którzy muszą być wystarczająco poinformowani o przepisach dyrektywy²⁷, w tym o ewentualnym istnieniu prawa do odstąpienia²⁸.

79. Definicja konsumenta zawarta w art. 2 lit. d) dyrektywy 2002/65²⁹ jest identyczna z definicją zawartą w dyrektywach 2005/29³⁰ i 93/13³¹, w odniesieniu do których Trybunał miał już okazję zająć stanowisko, potwierdzając, że za „przeciętnego konsumenta” należy rozumieć konsumenta właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego³².

26 Zobacz motyw 14 dyrektywy 2002/65 zgodnie z którym „Niniejsza dyrektywa obejmuje wszystkie usługi finansowe, jakie mogą być świadczone na odległość. Jednakże pewne usługi finansowe regulowane są szczególnymi przepisami prawodawstwa wspólnotowego, które nadal mają zastosowanie do tych usług finansowych. Jednakże zasady regulujące sprzedaż takich usług na odległość powinny zostać ustanowione”.

27 Zobacz motyw 23 dyrektywy 2002/65.

28 Artykuł 3 ust. 1 ppkt 3 lit. a) i lit. d) dyrektywy 2002/65.

29 Artykuł 2 lit. d) dyrektywy 2002/65 określa jako „konsumenta”: „każdą osobę fizyczną, która w ramach umów zawieranych na odległość objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z działalnością gospodarczą, przedsiębiorstwem lub zawodem”.

30 Artykuł 2 lit. a) dyrektywy 2005/29 określa jako „konsumenta”: „każdą osobę fizyczną, która w ramach praktyk handlowych objętych niniejszą dyrektywą działa w celu niezwiązanych z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wolnym zawodem”.

31 Artykuł 2 lit. b) dyrektywy 93/13 określa jako „konsumenta”: „każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem”.

32 Wyrok z dnia 20 września 2017 r., C-186/16, Andriciu i in., EU:C:2017:703, pkt 47, jak i wyrok z dnia 8 lutego 2017 r., C-562/15, Carrefour Hypermarchés, EU:C:2017:95, pkt 31; wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., C-632/16, Dyson, EU:C:2018:599, pkt 56; wyrok z dnia 13 września 2018 r., C-54/17 i C-55/17, Wind Tre i Vodafone Italia, EU:C:2018:710, pkt 51; wyrok z dnia 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, EU:C:2018:750, pkt 78.

80. Chociaż do Trybunału po raz pierwszy zwrócono się o przedstawienie wykładni pojęcia konsumenta w związku z dyrektywą 2002/65, to nie można w niej znaleźć żadnego elementu, który mógłby sugerować potrzebę przyjęcia innego pojęcia w stosunku do tego, które opracował Trybunał w odniesieniu do ww. dyrektyw w sprawie ochrony konsumentów.

81. W braku przeciwnych dowodów i przepisów zezwalających na odstępstwa, to właśnie do takiego pojęcia konsumenta należy odwoływać się także w odniesieniu do dyrektywy 2002/65 i ustawodawstw krajowych, które ją wdrażają.

82. Wytyczony w przedmiotowej dyrektywie cel pełnej harmonizacji przepisów krajowych prowadzi bowiem do konieczności przyjęcia referencyjnego modelu konsumenta wspólnego dla wszystkich państw członkowskich³³.

83. To do sądu krajowego należeć będzie sprawdzenie przy ocenie okoliczności niniejszej sprawy, czy przed zawarciem umowy na odległość konsument otrzymał wszystkie informacje wstępne przewidziane w dyrektywie. W ramach tej oceny konieczne będzie również ustalenie jasności i zrozumiałości tych informacji³⁴, które mają umożliwić przeciętnemu konsumentowi, w znaczeniu przedstawionym powyżej, dokonanie oceny wszystkich istotnych elementów umowy oraz, jak wspomniano, podjęcie rozsądnej i ostrożnej decyzji.

D. W przedmiocie trzeciego pytania prejudycjalnego

84. W świetle rozważań przedstawionych odnośnie do pierwszego i drugiego pytania prejudycjalnego oraz propozycji odpowiedzi twierdzącej na te pytania uważam, że nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie trzecie.

85. Dlatego ograniczę się do dokonania kilku krótkich uwag na wypadek, gdyby Trybunał nie podzielił mojej propozycji.

86. Poprzez swoje trzecie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy art. 7 ust. 4 dyrektywy 2002/65 sprzeciwia się przepisowi prawa krajowego, który po odstąpieniu przez konsumenta od umowy kredytu zawartej na odległość przewiduje, że oprócz zwrotu wpłaconego kapitału, przedsiębiorca wypłaci konsumentowi wynagrodzenie za korzystanie tej kwoty.

87. Artykuł 7 ust. 4 dyrektywy zobowiązuje dostawcę do zwrotu konsumentowi, na skutek zgodnego z prawem wykonania prawa odstąpienia „wszelki[ch] kwot, które otrzymał od niego zgodnie z umową zawieraną na odległość”. Przepis ten wyczerpująco reguluje konsekwencje skorzystania z prawa odstąpienia, nie pozostawiając państwom członkowskim miejsca na wprowadzenie odmiennego uregulowania.

88. Zatem w świetle powyższego, odnosząc się do projektu harmonizacji wdrożonego przez dyrektywę i przy braku dowodów przeciwnych, należy wykluczyć możliwość, że w przypadku skorzystania z prawa odstąpienia od umowy państwo członkowskie może wprowadzić korzystniejsze dla konsumenta regulacje w odniesieniu do tego, co jest mu należne, przewidując zapłatę wynagrodzenia za domniemane korzyści osiągnięte przez kredytobiorcę.

33 Jak wyjaśnił Trybunał, w odniesieniu do pojęcia konsumenta określonego w dyrektywie 2005/29, w wyroku z dnia 14 stycznia 2010 r., C-304/08, Plus Warenhandelsgesellschaft, EU:C:2010:12, pkt 41.

34 Wyrok z dnia 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., EU:C:2017:703, pkt 44, 45, 47, 48.

89. Ponadto, jak podkreśliła również Komisja, ograniczenie zwrotu otrzymanych przez dostawcę kwot do kwot wypłaconych mu zgodnie z umową zawartą na odległość wydaje się rozsądne, także w świetle krótkiego okresu czasu przewidzianego na skorzystanie z prawa odstąpienia od umowy (czternaście dni – okres przedłużony do trzydziestu dni w przypadku umów zawieranych na odległość dotyczących ubezpieczenia na życie zgodnie z dyrektywą 90/619/WE i indywidualnymi systemami emerytalnymi). W tym kontekście, faktycznie bezzasadne jest określanie konkretnej korzyści osiągniętej przez kredytobiorcę w tak krótkim czasie.

IV. Wnioski

90. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał udzielił odpowiedzi na pytania prejudycjalne Landgericht Bonn (sądu krajowego w Bonn) w następujący sposób:

- 1) Artykuł 6 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2002/65/WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi prawa krajowego, w świetle wykładni nadanej mu w orzecznictwie, który w przypadku umów kredytu zawieranych na odległość nie przewiduje wyłączenia prawa odstąpienia od umowy, jeżeli na wyraźne życzenie konsumenta umowa jest już w pełni wykonana przez obie strony zanim konsument skorzysta ze swojego prawa odstąpienia.
- 2) Artykuł 4 ust. 2, art. 5 ust. 1, art. 6 ust. 1 akapit drugi tiret drugie i art. 6 ust. 6 dyrektywy 2002/65/WE należy interpretować w ten sposób, że dla prawidłowego otrzymania informacji przewidzianych w prawie krajowym zgodnie z art. 5 ust. 1, art. 3 ust. 1 ppkt 3 lit. a) dyrektywy 2002/65/WE i skorzystania przez konsumenta z prawa odstąpienia od umowy należy odnieść się do przeciętnego konsumenta, właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego, w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, jak i ogółu okoliczności towarzyszących zawarciu tej umowy.